

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

ДЯЧЕНКО АНАСТАСІЯ ЛЕОНІДІВНА

УДК 339.9:330.101

**РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ
УНІВЕРСИТЕТІВ**

Спеціальність 08.00.02 - світове господарство
і міжнародні економічні відносини

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ-2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі міжнародного менеджменту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Міністерства освіти і науки України, м. Київ.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
КАЛЕНЮК Ірина Сергіївна,
Інститут демографії та соціальних досліджень імені
М.В.Птухи НАН України,
головний науковий співробітник відділу соціальної
інфраструктури

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
ФІЛІПЕНКО Антон Сергійович,
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри світового господарства
і міжнародних економічних відносин

кандидат економічних наук, доцент
КРАСОВСЬКА Олена Юріївна,
ПВНЗ «Дніпропетровський університет імені
Альфреда Нобеля»,
доцент кафедри міжнародного маркетингу

Захист дисертації відбудеться «___» грудня 2016 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.006.02 ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Міністерства освіти і науки України за адресою: 03680, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1, ауд. 203.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Дегтярівська, 49-Г, к. 601.

Автореферат розіслано «___» листопада 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

Л.Л. Антонюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасні світогосподарські відносини визначаються динамічними процесами глобалізації, що зумовлюють поглиблення кооперації і взаємозалежності всіх країн та їх суб'єктів. Глобалізаційні процеси охоплюють систему взаємовідносин не лише в економічній, а і в соціальній, політичній, культурній і духовній сферах суспільного життя. Проявом цих процесів стає формування глобального освітнього середовища, що характеризується розвитком різноманітних форм міжнародної співпраці та модернізацією основних напрямів діяльності сучасних університетів. Успішна інтеграція університетів у світовій освітній простір актуалізує необхідність, з одного боку, суттєвої активізації і розширення масштабів міжнародної діяльності за всіма векторами; а з іншого боку – розширення їх економічних, підприємницьких функцій з метою зміцнення в якості самостійних потужних інститутів на глобальному ринку освітніх послуг.

На сьогоднішній день спостерігається суттєве загострення конкурентної боротьби між вищими навчальними закладами як на внутрішньому, так і на світовому ринку освітніх послуг. Відбувається модернізація сучасних університетів у напрямі перетворення їх в потужних підприємницьких суб'єктів, які отримують диверсифіковані фінансові ресурси, розширюють спектр своєї діяльності та послуг. З огляду на вищевикладене, актуалізується необхідність дослідження і наукового пошуку перспективних і практично досяжних за сучасних умов напрямів розвитку сучасних підприємницьких університетів.

Актуальні проблеми розвитку глобального освітнього середовища, світового ринку освітніх послуг та вищих навчальних закладів зокрема є об'єктами підвищеного наукового інтересу як у напрямі дослідження питань фінансового та матеріально-технічного забезпечення, так і за вектором ідентифікації пріоритетів підвищення рівня їх конкурентоспроможності, удосконалення основних видів діяльності університетів, посилення інноваційної активності тощо. Ці та інші проблеми розвитку системи вищої освіти та університетів, закономірності і тенденції їх сучасного поступу досліджують вітчизняні та іноземні вчені, зокрема: Л.Антонюк, В.Андрущенко, Л.Антошкіна, І.Айдрус, В.Базилевич, Ф.Вікерс, А.Віфлєємський, Д.Ільницький, В.Іноземцев, Г.Іцковіц, І.Каленюк, Б.Кларк, О.Красовська, В.Кремень, О.Куклін, Д.Лук'яненко, І.Майбуров, О.Перфільєва, Є.Панченко, Я.Столярчук, А.Філіпенко, Л.Цимбал, А.Чухно, Т. Шульц та ін. Безпосередньо проблеми появи феномену підприємницьких університетів досліджували Ф.Альтбах, Д.Ділл, М. Джейкоб, Д.Кірбі, Г. Константинов, Дж. Крісмен, М. Люндквіст, Дж. Субоцькі, О.Романовський, Дж.Салмі, С. Філонович, С. Фрейсер, Т. Хайнес, Г. Хелсмарк та багато інших.

Поряд із цим, високий ступінь динамічності глобалізаційних процесів обумовлює необхідність перманентного дослідження специфіки їх прояву в університетській діяльності. Незважаючи на наявність ґрунтового наукового доробку за обраною проблематикою, подальшого опрацювання потребують питання розробки теоретико-методичних засад дослідження феномену підприємницьких університетів та науково обґрунтованих практичних рекомендацій щодо їх успішного розвитку та функціонування в сучасній Україні. Саме цим зумовлено вибір теми дисертаційної роботи, визначення її мети та основних завдань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано згідно плану науково-дослідних робіт кафедри міжнародного менеджменту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» у рамках міжкафедральної науково-дослідної теми факультету міжнародної економіки і менеджменту «Стратегії національного розвитку в парадигмі глобальної економічної політики» (номер державної реєстрації 0111U007630). У рамках цієї теми автором особисто підготовлено розділи «Формування глобального освітнього середовища» та «Розвиток системи менеджменту сучасних університетів», в яких проаналізовано фактори формування глобального освітнього середовища та визначені новітні тенденції менеджменту провідних університетів світу. Відомчої науково-дослідної роботи «Соціальна інфраструктура в умовах реформування місцевого самоврядування» (номер державної реєстрації 0114U005339), що виконується відділом соціальної інфраструктури Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В.Птухи НАН України протягом 2015-2016 рр. – автором підготовлено підрозділ відносно світового досвіду ефективних механізмів фінансування освіти та представлені пропозиції щодо диверсифікації фінансових надходжень до бюджетів вищих навчальних закладів.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є дослідження процесів диверсифікації міжнародних та підприємницьких функцій сучасних університетів, розкриття сутності підприємницького університету, а також обґрунтування напрямів активізації міжнародної та підприємницької діяльності українських університетів в глобальному освітньому середовищі.

Виходячи з мети дослідження поставлено і реалізовано такі завдання:

- дослідити еволюцію становлення, сутність та сучасні тренди розвитку сучасного глобального освітнього середовища;
- довести об'єктивність та розкрити масштаби процесу розширення функцій сучасних університетів;
- систематизувати уявлення про сутність та особливості підприємницьких університетів;
- проаналізувати тенденції і масштаби міжнародної діяльності світових університетів;
- позиціонувати різні країни на світовому ринку освітніх послуг;
- оцінити стан залучення українських університетів у світові глобалізаційні процеси;
- обґрунтувати ключові напрями активізації міжнародної і підприємницької діяльності університетів України.

Об'єктом дослідження є процеси глобальної комерціалізації університетської діяльності.

Предметом дослідження виступають чинники, форми та механізми міжнародної і підприємницької діяльності сучасних університетів.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувались як загальні методи наукового пізнання, так і специфічні методи економічної науки: абстрактно-логічний (при дослідженні сутності та тенденцій розвитку глобального освітнього середовища – п. 1.1; для узагальнення теоретичних засад функціонування

підприємницьких університетів – п. 1.2;), системного аналізу (для визначення передумов розширення підприємницьких функцій вищих навчальних закладів – п. 1.3), кластерного аналізу (при дослідженні динаміки експортно-імпорتنих операцій на світовому ринку освітніх послуг – п. 2.1), економіко-статистичного аналізу (при дослідженні міжнародної дослідницької діяльності університетів – п. 2.2; при здійсненні оцінки сучасного стану включення української системи вищої освіти у глобальне освітнє середовище – п. 3.1), аналізу та синтезу (при визначенні методів та інструментів конкурентної боротьби університетів на світовому рівні – п. 2.3), економічного моделювання (при розробці науково обґрунтованих пропозицій щодо виходу університетів України на лідерські позиції на світовому ринку освітніх послуг – п. 3.2).

Теоретичною основою дисертаційної роботи є праці українських і зарубіжних учених щодо проблематики розвитку вищої освіти та університетів в умовах глобалізації. Інформаційною базою дослідження стали нормативно-правові акти, статистичні дані та аналітичні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства освіти і науки України, міжнародних організацій і дослідницьких агенцій (ОЕСР, Інституту статистики ЮНЕСКО, Євростату, Світового банку), сайти міжнародних рейтингових агенцій (ARWU, The Times, QS World University, Webometrics, U21 та ін.), Інтернет-ресурси, особисті спостереження та розрахунки здобувача.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційної роботи полягає в поглибленому дослідженні процесу глобалізації освітнього середовища, виявленні напрямів і масштабів міжнародної і підприємницької діяльності світових університетів, становленні феномену підприємницького університету та обґрунтуванні ключових напрямів міжнародної освітньої політики України. На захист винесено наступні наукові положення, розроблені особисто автором:

уперше:

- дано визначення поняття «глобальне освітнє середовище» як складної системи багаторівневих і мультивекторних гуманітарних й економічних відносин між світовими університетами – багатофункціональними суб'єктами міжнародної наукової та освітньої діяльності на засадах академічного підприємництва; зформульовано наукові підходи до розуміння економічної природи та функцій підприємницьких університетів як суб'єктів дослідницької, освітньої, підприємницької та інших видів діяльності; доведено, що підприємницькі університети є складними соціально-економічними структурами, що характеризуються широко диверсифікованими традиційними й сучасними функціями; обґрунтовано, що ключовою ознакою підприємницьких університетів виступає потужна комерційна діяльність, спрямована на забезпечення притоку різноманітних внутрішніх і зовнішніх фінансових ресурсів розвитку; в якості основних критеріїв ідентифікації підприємницьких університетів запропоновано: наявність значної фінансової автономії щодо розпорядження своїм майном та коштами; широка диверсифікація фінансових надходжень як за джерелами (державні, приватні, підприємницькі), так і за видами діяльності (дослідницької, освітньої, міжнародної, консалтингової), що підтверджується отриманням не менше половини всіх надходжень з недержавних джерел;

удосконалено:

- систематизацію основних трендів розвитку глобального освітнього середовища: підвищення ролі вищої освіти в становленні економіки знань та соціально-економічному розвитку країн світу (зростання частки населення з вищою освітою, збільшення витрат країн на освіту); активізація процесів інтеграції та глобалізації (зростання глобального попиту на освітні послуги, активізація академічної мобільності, інтенсифікація міжнародних наукових досліджень); стрімке поширення інформаційно-комунікативних технологій (як в традиційних формах навчального процесу, так і в нових – дистанційних, відкритих); диверсифікація джерел фінансування (державних, приватних, підприємницьких, міжнародних, спонсорських), організаційних форм (дослідницькі, корпоративні, підприємницькі, літні, відкриті університети) та продуктів освітньо-наукової діяльності (навчальні програми і курси різної тривалості, для різних вікових груп, на основі реальних і віртуальних технологій навчання); трансформація та перетворення університетів у потужних суб'єктів економічної діяльності; посилення координації та співпраці між університетами і бізнесом (фінансування наукових досліджень, спільні проекти);

- розгорнуту характеристику підприємницьких функцій університетів через конкретизацію: причин (недостатність державного фінансування системи вищої освіти, необхідність диверсифікації фінансових джерел, зростання потреб у фінансовому забезпеченні інноваційного розвитку); переваг підприємницької діяльності університетів (зближення науки з реальним сектором економіки; збільшення надходжень до бюджетів університетів; апробація результатів наукових досліджень; розвиток інноваційної діяльності освітніх установ; підвищення економічної потужності, національної та міжнародної конкурентоспроможності вищого навчального закладу) та напрямів розширення підприємницької діяльності (суттєве підвищення фінансової автономії, скорочення обмежень на операції з управління та використання майна і власних коштів університетів, розширення можливостей співпраці з банківським сектором, формуванні власних програм кредитування та зайнятості студентів);

- визначення перспективних напрямів розвитку університетами міжнародної діяльності в якості дієвого методу конкурентної боротьби на світовому ринку освітніх послуг, яка на засадах диверсифікованості та системності має наскрізно реалізуватися у всій університетській діяльності: залучення іноземних студентів, науково-дослідницькій (організація та проведення спільних науково-дослідних робіт, реєстрація авторських прав на наукові винаходи в іноземних патентних відомствах), фінансово-господарській (забезпечення притоку ресурсів з іноземних джерел фінансування, формування практики створення університетами ендаумент-фондів, отримання грантів міжнародних фондів, фандрайзинг), інноваційній (генерація інноваційних ідей, спільна ініціація та імплементація інноваційних проектів, комерціалізація інновацій у різних країнах світу тощо);

отримали подальший розвиток:

- кластерний аналіз глобального освітнього середовища за абсолютними та відносними параметрами експорту й імпорту послуг допомогою використання програмного забезпечення IBM SPSS Statistics Base, що дозволило підтвердити

лідерські позиції США, Великобританії, Австралії, Франції на світовому ринку; довести позитивний вплив міжнародної діяльності на рівень конкурентоспроможності вищих навчальних закладів, величину фінансових надходжень до університетських бюджетів, потенціал науково-технічного й інноваційного розвитку країн; підтвердити тенденції використання міжнародної діяльності в якості важливого інструменту конкурентної боротьби на світовому ринку освітніх послуг (студентські гранти, світові рейтинги університетів, спільні науково-освітні проекти, освітні кредити та пільги з оплати навчання, диференціація університетських послуг та ін.);

- оцінка ступеню включення української системи вищої освіти в глобальне освітнє середовище, доведено прискорення імпортової орієнтованості при задекларованій пріоритетності експорту освітніх послуг; сформульовано ключові позиції щодо слабких сторін українських вищих навчальних закладів у світовому науково-освітньому просторі: недостатньо використаний потенціал експорту освітніх послуг; низькі позиції вітчизняних вищих навчальних закладів у світових рейтингах університетів; неналежний рівень популяризації української вищої освіти; недостатньо розгалужена географічна структура іноземних студентів; повільні темпи впровадження практики викладання навчальних курсів іноземними мовами; неактивність запрошення провідних іноземних професорів до викладання у вищих навчальних закладах України; необхідність нострифікації українських дипломів за кордоном; незадовільний рівень впровадження інформаційно-комунікаційних технологій і новітніх освітніх методик у навчальний процес; відсутність мотивації повернення на батьківщину українців-випускників іноземних університетів; недостатньо розгалужена профільна структура іноземних студентів; нестабільність українського законодавства у сфері вищої освіти тощо;

- шляхи нарощування національної і міжнародної конкурентоспроможності українських університетів у глобальному освітньому середовищі у розрізі основних підсистем забезпечення їх діяльності: нормативно-правового (впровадження світової практики регулювання університетської діяльності на принципах академічної та фінансової автономії), організаційно-економічного (посиленні економічного потенціалу університетської діяльності, організація об'єктивного моніторингу якості та міжнародного аудиту), кадрового (висококваліфіковані фахівці, іноземні професори, академічна репутація, академічна мобільність), фінансово-економічного (диверсифікація джерел фінансування, розширення підприємницької діяльності університетів, трансфер і комерціалізація інновацій), матеріально-технічного (лабораторії, інфраструктура, інноваційні центри при вищих навчальних закладах) та інформаційно-консалтингового (єдина інформаційна база, інформаційна інфраструктура, мережа консультаційних центрів, система міжнародного маркетингу) забезпечення.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що імплементація запропонованих у дисертаційній роботі заходів, структурованих за ключовими підсистемами та основоположними традиційними напрямками діяльності сучасних вищих навчальних закладів, сприятиме ефективній інтеграції України у світовий науково-освітній простір, поліпшенню позицій вітчизняних університетів

на світовому ринку освітніх послуг, підвищенню рівня їх конкурентоспроможності у середньо- та довгостроковому періодах.

Основні рекомендації та розробки подані у дисертаційній роботі, упроваджено в практичну діяльність: Департаменту економіки і фінансування Міністерства освіти і науки України – при розробці програмних документів з розвитку національної системи вищої освіти та ефективної імплементації світового досвіду функціонування підприємницьких університетів (довідка № 10/2/1-48-16 від 31.05.2016 р.); відділом соціальної інфраструктури Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України при розробці науково-дослідної теми щодо розширення економічних функцій та самостійності навчальних закладів різного рівня в умовах реформування місцевого самоврядування (довідка № 181-10/170 від 16.05.2016 р.); Інститутом вищої освіти ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (довідка № 082 від 19.04.2016 р.). Матеріали і результати дисертаційного дослідження використовуються також у навчальному процесі при викладанні дисциплін «Глобальна економіка», «Міжнародний менеджмент», «Міжнародний консалтинг» (довідка про впровадження від 15 березня 2016 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дослідження були викладені та обговорені на чотирнадцяти міжнародних науково-практичних конференціях: «Людина, бізнес, держава: реалії та перспективи соціально-економічного та інноваційного розвитку» (Кіровоград, 17 квітня 2014 р.); The 12th International scientific conference “Information technologies and management” (Riga, Latvia, 2014 April 16-17); V Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні економічні системи: стан та перспективи» (м. Хмельницький, 14-15 травня 2014 р.); «Проблеми розвитку економіки: оцінка та перспективи вирішення» (м. Дніпропетровськ, 11-12 липня 2014 р.); «Управління персоналом у XXI столітті: розвиток формування конкурентоспроможності, оплата праці» (м. Нетанія, Ізраїль, 19-26 вересня 2014 р.); «Фінансово-економічна стратегія розвитку в умовах євроінтеграційних процесів: аспекти сталості та фінансової безпеки» (м. Чернігів, 5-6 листопада 2014 р.); «Інноваційний розвиток і транскордонна безпека: економічні, екологічні, правові та соціокультурні аспекти» (м. Чернігів, 16 грудня 2014 року); «Актуальні проблеми розвитку галузевої економіки та логістики» (м. Харків, 2-3 квітня 2015 р.); «Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі» (м. Київ, 8 квітня 2015 р.); «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: європейський вектор – нові виклики та можливості» (м. Львів, 14-16 травня 2015 р.); «Інформаційно-комп’ютерні технології в освіті, науці та виробництві» (м. Луцьк, 26-28 травня 2015 р.); «Творчий пошук молоді – курс на ефективність» (м. Хмельницький, 25 лютого 2015 р.); «Інноваційний розвиток і транскордонна безпека: економічні, екологічні, правові та соціогуманітарні аспекти» (м. Чернігів, 21 грудня 2015 р.); «Особистість, суспільство, політика» (м. Люблін, Польща, 15-16 лютого 2016 р.); «Конкурентоспроможність національної економіки» (м. Дубаї, ОАЕ, 7-8 квітня 2016 р.).

Публікації. Основні положення і наукові результати дослідження опубліковано дисертантом самостійно та у співавторстві у 24 наукових працях, з них: 5 – у наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному виданні, 2 – у наукових фахових

виданнях України, що зареєстровані у міжнародних наукометричних базах даних, 1– у науковому виданні України, що зареєстроване у міжнародних наукометричних базах даних, 15 – в інших виданнях. Загальний обсяг опублікованих робіт, що належить особисто дисертантові, становить 6,7 д. а.

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, які викладено у дисертаційному дослідженні, одержані автором особисто.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 196 сторінок комп'ютерного тексту. У тексті дисертації розміщено 32 таблиці на 26 сторінках, 21 рисунок на 18 сторінках, 10 додатків на 34 сторінках. Список використаних джерел налічує 166 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, зазначено особистий внесок автора та дані щодо апробації результатів дисертаційної роботи.

У **розділі 1 «Еволюція концепцій і моделей університетської діяльності»** досліджено теоретичні основи розвитку глобального освітнього середовища, проаналізовано сутність та функції університетів в умовах глобалізації, визначено сутність та критеріальні форми феномену підприємницьких університетів.

На основі систематизації та узагальнення наукових підходів автором дисертації сформульовано позицію щодо розуміння сутності глобального освітнього середовища в якості складної системи багаторівневих і мультивекторних економічних відносин між країнами між країнами та їх суб'єктами (університетами) у сфері освітньої та наукової діяльності. Перетворення університетів на потужних суб'єктів світової економіки пов'язане із зростанням ролі вищої освіти, зростанням масштабів міжнародної освітньої і наукової діяльності, розширенням функцій сучасних вищих навчальних закладів. Динамічною тенденцією сучасності стає зростання охоплення населення вищою освітою: у країнах ОСЕР частка населення з вищою освітою віком 25-64 роки зросла з 22% у 2010 році до 35% у 2015 р. Саме тому, однією з п'яти ключових цілей Європейського Союзу поставлено завдання досягти охоплення 40% молоді віком 30-34 роки вищою освітою у 2020 році. Стрімкі темпи зростання масштабів експорту та імпорту освітніх і суміжних з ними інтелектуальних послуг супроводжуються загостренням конкуренції та урізноманітненням форм і методів конкурентної боротьби. Глобальне освітнє середовище характеризується високою динамічністю (зростання кількості країн та осіб, задіяних в процесах академічного обміну), значною гостротою та диверсифікацією форм прояву конкурентної боротьби (рейтинги університетів, цінова та нецінова конкуренція, агресивна реклама, транскордонна освіта тощо) між країнами та університетами.

Дисертантом обґрунтовано, що в умовах глобального освітнього середовища трансформуються та диверсифікуються функції сучасних університетів, які починають виступати активними учасниками економічних відносин, поступово розширюючи свої підприємницькі функції. Ключовими передумовами розвитку підприємницьких аспектів у діяльності університетів є обмеженість державного фінансування системи вищої

освіти, необхідність диверсифікації джерел фінансування, актуальність зближення академічної освіти й науки з бізнес-сектором. Елементи підприємництва стабільно інтегруються та проникають у різні напрями діяльності сучасних освітніх установ. Масштабних обертів набирає також міжнародна діяльність сучасних університетів. Для того, щоб не тільки успішно функціонувати, але ставати лідерами в сучасному глобальному освітньому просторі, університети мають значно посилювати та урізноманітнювати свою діяльність. В дійсності підприємницькі та міжнародні аспекти пронизують всі основні напрями діяльності сучасних передових університетів (табл. 1).

Таблиця 1

Трансформація функцій університетів

Традиційні функції університету	Підприємницька діяльність	Міжнародна діяльність
Освітня, виховна діяльність	- диверсифікація послуг (програми різної тривалості, рівнів, технологій навчання); - розширення обсягів основних та суміжних послуг на платній основі	- активне залучення абітурієнтів та споживачів на зовнішніх ринках
Науково-дослідницька діяльність	- зростання обсягів науково-дослідницької діяльності; - комерціалізація результатів наукових досліджень; - розширення спектру суміжних інтелектуальних послуг (консалтинг); - створення наукових парків, технопарків, технополісів, бізнес-інкубаторів при університетах	- академічна мобільність; - участь в міжнародних наукових проектах; - оприлюднення результатів у міжнародних виданнях; - участь у консорціумах університетів з реалізації міжнародних науково-освітніх проектів;
Маркетингова діяльність	- активна рекламна кампанія на національному та міжнародному рівнях; - пошук потенційних донорів; - робота з випускниками як потенційними меценатами; - участь у національних та світових рейтингах університетів	
Фінансово-господарська діяльність	- пошук та диверсифікація додаткових джерел фінансування; - формування ендаумент-фонду; - розширення фінансової автономії	- пошук іноземних інвесторів та партнерів; - розширення масштабів експорту освітніх та інших послуг

Джерело: побудовано автором

Обґрунтовано, що вищезначені процеси диверсифікації функцій університетів стали основою появи феномену підприємницьких університетів, які характеризуються широко диверсифікованими традиційними й сучасними функціями. Ключовою ознакою підприємницьких університетів виступає потужна підприємницька діяльність, що пронизує всі напрями діяльності і спрямована на забезпечення притоку та диверсифікації внутрішніх і зовнішніх фінансових ресурсів. Запропоновано в якості основних критеріїв ідентифікації підприємницьких університетів наступні: по-перше, наявність значної фінансової автономії щодо розпорядження своїм майном та коштами; по-друге, не менше половини всіх фінансових надходжень (від освітньої, дослідницької, міжнародної діяльності) отримується з недержавних джерел.

У розділі 2 «Міжнародна підприємницька діяльність університетів» проаналізовано динаміку експорту-імпорту освітніх послуг, міжнародну дослідницьку діяльність університетів, досліджено форми і методи конкурентної боротьби на світових ринках.

У дисертації продемонстровано, що на сьогоднішній день міжнародна діяльність університетів є однією із найбільш динамічних, перетворюючись на достатньо вагомий метод отримання додаткових доходів та конкурентної боротьби на світовому ринку освітніх послуг. В системі міжнародної діяльності першочерговим напрямом виступає залучення та підготовка іноземних студентів. Зростання масштабів експорту-імпорту освітніх послуг, виступаючи загальносвітовим трендом, супроводжується загостренням боротьби на глобальному рівні за людські та інтелектуальні ресурси. Причому ця жорстка конкурентна боротьба точиться як між окремими університетами, так і країнами в цілому.

Дисертантом доведено, що динамічне зростання чисельності іноземних студентів супроводжується надзвичайно гострою конкурентною боротьбою між регіонами та країнами світу за іноземних студентів (табл. 2). Виникають нові центри тяжіння (Азія, Океанія, Латинська Америка), які дуже активізувалися на світовому ринку освітніх послуг.

Таблиця 2

Динаміка чисельності іноземних студентів в регіонах світу*

Регіони	2000	2010	2012	%
Африка	100 031	178 716	196 568	197
Азія	334 562	726 054	806 281	241
Європа	935 879	1 984 442	2 160 874	231
Північна Америка	569 640	880 427	961 967	169
Латинська Америка і Кариби	28 945	76 041	71 468	247
Океанія	118 646	350 165	330 886	279
Весь світ	2 087 702	4 195 845	4 528 044	217
ОЕСР	1 604 601	3 181 939	3 415 975	213
ЄС	822 025	1 686 734	1 822 330	222
G20	1 730 913	3 432 928	3 712 641	214

*Educaion at Glance 2014. – p. 363.

У дисертації здійснено кластеризацію суб'єктів глобального освітнього середовища за параметрами імпорту та експорту освітніх послуг. Проведена кластеризація за параметрами експорту освітніх послуг дозволила виявити п'ять кластерів країн із виокремленням окремої групи лідерів світового ринку: США (19,2% світового ринку), Великобританія (10,9%), Франція (7,28%), Німеччина (5,6%), Австралія (7,59%), Китай (2,0%), Росія (3,63%), Японія (3,96%). Однозначними лідерами за параметрами імпорту освітніх послуг виступають Індія (5,62% чисельності іноземних студентів у світі) та Китай (15,75%).

Залучення університетами на навчання іноземних студентів суттєвим чином впливає на величину фінансових надходжень до університетських бюджетів, рівень їх конкурентоспроможності на світовому ринку освітніх послуг та потенціал науково-технічного й інноваційного розвитку країн. Потужні передумови, потенціал та базу для забезпечення притоку іноземних студентів мають класичні університети провідних країн світу з багаторічною історією, високою діловою репутацією і вагомим досвідом в

експорті освітніх послуг. Передусім, це вищі навчальні заклади, що займають лідируючі позиції у світових рейтингах (The Times, ARWU, Webometrics тощо), а саме: Гарвардський, Оксфордський, Стенфордський, Кембриджський університети, Массачусетський технологічний інститут, Прінстонський, Каліфорнійський, Єльський університети та ін.

Дисертантом визначено, що в сучасних глобальних умовах вищі навчальні заклади постали перед новими викликами, відповідність яким вимагає від університетів активізації своєї присутності на міжнародній арені, що у свою чергу загострює потребу в додаткових фінансових ресурсах. Необхідність диверсифікації джерел фінансування закладів вищої освіти стає основою розвитку підприємницької університетської діяльності та розширення їх автономії. В результаті проведеного аналізу дисертантом виявлено, що в загальній структурі провідних світових університетів частка доходів власне від освітньої діяльності є досить незначною, тоді як найбільш вагомими є надходження від інвестиційної та дослідницької діяльності (табл. 3).

Таблиця 3

Структура доходів провідних університетів світу, %

Університети	Доходи від освітніх послуг	Доходи від інвестицій / ендаумент-фонд	Гранти та контракти	Доходи від збуту товарів і надання послуг	Інші доходи
Гарвардський університет	19	35,2	21	-	24,8
Єльський університет	9	35	25	20	11
Стенфордський університет	12,1	21,9	31	13,7	11,3
Массачусетський технологічний університет	10	24	49	-	17
Прінстонський університет	19	46	18	-	17
Університет Техасу	10	7	19	-	64
Університет Святого Томаса	59	19	1	-	21
Університет штату Канзас	24	1	22	-	53
Альбертський університет	27,8	2,5	7,4	43,9	18,4
Корнельський університет	16	9	19	22	34

Джерело: складено автором на основі: American Research University Data. – [Electronic Resource]. Access mode: <https://mup.asu.edu/University-Data>; Harvard University: Financial Report. – 47 p. [Electronic resource] Access Mode: finance.harvard.edu/annual-report; MIT: Financial Data. [Electronic resource] Access Mode: web.mit.edu/facts/financial.html; NACUBO, U.S. and Canadian Institutions. Endowment Market Value, February 2015. – [Electronic Resource]. Access Mode: www.nacubo.org/Research/NACUBO-Commonfund_study_of_endowment/Public_NCSE_Tables.html; Report of the Treasurer. Princeton University. – 701 Carnegie Center, Princeton, – 52 p.; Reports and Financial Statements. University of Cambridge. Annual Report 2014. – 73 p.; Yale. Financial Report. – Yale University: Yale Printing and Publishing Services, 2013. – 40 p.

Проведений аналіз обсягів та структури фінансових надходжень американських університетів дозволив виявити, що основними джерелами фінансування дослідницької діяльності провідних американських університетів виступають ресурси федерального уряду, кошти бізнес-сектору та кошти закладу. Лідерами за обсягами залучених із бізнес-сектору фінансових ресурсів на науково-дослідницьку діяльність виявились: Університет Дюка (Duke University, 226 млн.дол.), Массачусетський технологічний університет (Massachusetts Institute of Technology, 119 млн. дол.), Державний університет Огайо (The Ohio State University,

101 млн. дол.), Стенфордський університет (Stanford University, 92 млн. дол.), Університет Каліфорнії – Сан-Дієго (University of California – San Diego, 73 млн. дол.). Основна частка фінансування науково-дослідницької діяльності у секторі вищої освіти припадає на природничі та прикладні науки, і в першу чергу – на наукові дослідження у галузях медицини, біології та електронної інженерії.

В дисертації доведено, що стратегії інтернаціоналізації сучасних університетів орієнтовані не тільки на нарощування фінансових надходжень від експорту освітніх послуг, а й на створення реальних конкурентних переваг та досягнення лідерських позицій у глобальному освітньому середовищі. Світовий досвід засвідчує, що успішні стратегії завжди ґрунтуються на комплексному ґрунтовному підході: чіткій констатації цілей, реалізації мовної політики при викладанні навчальних дисциплін, продуманих заходах по залученню іноземних студентів та професорів, створенні програм сумісних ступенів (подвійних дипломів), заснуванні іноземних кампусів та філіалів (чи відділень) вітчизняних університетів за кордоном тощо.

Автором доведено, що міжнародна діяльність сучасних університетів стає наскрізною формою діяльності (що охоплює всі традиційні напрями університетської діяльності), виступає методом конкурентної боротьби на світовому ринку освітніх послуг, цілеспрямованим на підвищення їх конкурентних позицій на глобальному рівні. Вагомими інструментами даного методу є: студентські гранти індивідуальної мобільності, досягнення високих позицій у світових рейтингах університетів, розширення участі у спільних науково-освітніх проектах, освітні кредити та пільги з оплати навчання, диференціація університетських послуг та ін.

В розділі 3 «Підприємницький потенціал міжнародної мобільності українських університетів» здійснено оцінку сучасного стану включення української системи вищої освіти у глобальне освітнє середовище, визначено основні напрями посилення підприємницького потенціалу міжнародної діяльності університетів України.

Проведена оцінка сучасного стану включення української системи вищої освіти в глобальне освітнє середовище дозволила виявити зростання імпортової орієнтованості при задекларованій пріоритетності експорту освітніх послуг. Аналіз обсягів експорту-імпорту дозволив виявити, що останніми роками стрімко зростає кількість українців, які здобувають вищу освіту в іноземних університетах. Лідерами по залученню українських студентів виступають Польща (більше 40% іноземних студентів – українці), Німеччина, Росія, Канада, Чехія, Словаччина. За даними ЮНЕСКО, у 2013 році за кордоном здобували освіту 60 037 українців, тоді як ще у 2012 році – 49 686 (зростання на 17,2%).

Дисертантом констатовано, що ринкова частка українських університетів складає близько 1,5% іноземних студентів на світовому ринку, і за абсолютними показниками чисельності іноземних студентів і країні навіть перевищує більшість європейських країн. Наявний потенціал українських вищих навчальних закладів є достатнім для активізації експорту освітніх послуг. Водночас, ефективна реалізація цього можлива лише за умови модернізації вітчизняної системи вищої освіти, однією із складових чого має стати зміцнення потужності університетів як суб'єктів світового ринку (табл. 4).

Здійснене дослідження дозволило виявити слабкі місця та недоліки українських вищих навчальних закладів у світовому науково-освітньому просторі: відсутність чіткої державної стратегії глобалізації української вищої освіти;

наявність недостатньо реалізованого потенціалу експорту освітніх послуг; загроза різкого зростання імпорту освітніх послуг - відтоку українських студентів на навчання за кордон; невисокі позиції вітчизняних університетів у світових рейтингах університетів; незадовільний рівень цитованості наукових публікацій українських учених; невеликі обсяги публікацій з іноземними співавторами; незадовільний рівень якості допоміжних освітніх послуг університетів (проживання, інфраструктура); неналежний рівень популяризації та сформованості конкурентних переваг української вищої освіти; повільні темпи впровадження практики викладання навчальних курсів іноземними мовами; непоширеність практики запрошення провідних іноземних професорів до викладання у вищих навчальних закладах України; необхідність нострифікації українських дипломів за кордоном; недостатньо розгалужена профільна структура іноземних студентів; нестабільність українського законодавства у сфері вищої освіти тощо.

Таблиця 4

Міжнародна мобільність студентів в Україні, 2010-2015 рр.*

Роки	Кількість іноземних студентів, тис. осіб	Іноземні студенти, % загальної чисельності студентів в Україні	Кількість українських студентів за кордоном, тис. осіб
2010	38 166	1,5	38 777
2011	42 980	1,9	43 609
2012	49 044	2,3	49 686
2013	59 391	2,9	60 037
2014	56 933	3.4	-
2015	53 493	3.3	-

*Основні показники діяльності ВНЗ у 2015/16 навчальному році. – К.: Державна служба статистики України, 2016, с.104; Основні показники діяльності ВНЗ у 2014/15 навчальному році. – К.: Державна служба статистики України, 2015, с.40-43; Основні показники діяльності ВНЗ у 2013/14 навчальному році. – К.: Державна служба статистики України, 2014, с.43-46; Основні показники діяльності ВНЗ у 2012/13 навчальному році. – К.: Державна служба статистики України, 2013, с.47-49; Основні показники діяльності ВНЗ у 2011/12 навчальному році. – К.: Державна служба статистики України, 2011, с.51-52; Основні показники діяльності ВНЗ у 2010/11 навчальному році. – К.: Державний комітет статистики України, 2011, с.122; [www//data.uis.unesco.org/Index.aspx?queryid=172](http://data.uis.unesco.org/Index.aspx?queryid=172)

У дисертації обґрунтовано, що ефективне позиціонування українських університетів на міжнародному ринку передбачає забезпечення їх системного і комплексного розвитку з акцентуванням уваги на зміцнення їх економічного потенціалу як основи диверсифікації та розширення освітньої, міжнародної, науково-дослідницької та підприємницької діяльності. Імплементация запропонованих у дисертаційній роботі заходів, структурованих за ключовими підсистемами та основоположними традиційними напрямками діяльності сучасних вищих навчальних закладів, сприятиме інтеграції України у світовий науково-освітній простір, виходу вітчизняних університетів на лідерські позиції на світовому ринку освітніх послуг, підвищенню рівня їх конкурентоспроможності у середньо- та довгостроковому періоді. Досягнення перерахованих очікуваних результатів можливе лише на засадах модернізації та підвищення якості вітчизняної вищої освіти, розвитку наукового потенціалу, поліпшення академічної репутації, активізації інноваційної діяльності, розширення масштабів притоку іноземних студентів, розширення підприємницьких функцій університетів. В сукупності це сприятиме підвищенню ролі вищої освіти у суспільному розвитку, підвищенню рейтингових позицій та ступеню визнання України у глобальному науково-освітньому просторі.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукової задачі щодо розкриття сутності підприємницького університету, а також обґрунтування напрямів активізації міжнародної та підприємницької діяльності українських університетів в глобальному освітньому середовищі. Результати проведеного дослідження дали змогу сформулювати такі висновки.

1. Глобальне освітнє середовище – це складна система багаторівневих і мультивекторних економічних відносин між країнами та їх університетами на світовому ринку. Розвиток глобального освітнього середовища характеризується наступними тенденціями: підвищення ролі вищої освіти в становленні економіки знань, загострення конкуренції на світовому ринку освітніх послуг та наукових продуктів, активізація інтеграційних процесів, підвищення глобального попиту на освітні послуги, активізація академічної мобільності, інформатизація, диверсифікація освітніх продуктів, інтенсифікація міжнародних наукових досліджень, посилення співпраці між університетами і бізнесом, диверсифікація джерел фінансування, трансформація організаційних форм діяльності університетів, перетворення сучасних університетів в потужні освітньо-дослідницькі структури підприємницького типу.

2. Сучасні університети – складні соціально-економічні системи, що характеризуються достатньо диверсифікованими функціями, напрямками діяльності та взаємозв'язками між іншими суб'єктами ендегенного й екзогенного середовища. В умовах сучасної глобалізації трансформуються традиційні та розвиваються новітні функції університетів, які виступають активними учасниками економічних відносин, поступово розширюючи свою підприємницьку діяльність та міжнародну орієнтацію. Елементи підприємництва проникають у всі напрями діяльності: освітню, науково-дослідницьку, фінансово-господарську, міжнародну та ін.

3. Особливим суб'єктом сучасного глобального освітнього середовища виступають підприємницькі університети, які досягають лідерських позицій на світовому освітньому ринку завдяки потужній та диверсифікованій традиційній діяльності на підприємницьких засадах. Ключовою ознакою виділення феномену підприємницьких університетів виступає здійснення підприємницької діяльності, спрямованої на забезпечення притоку та диверсифікації внутрішніх і зовнішніх фінансових ресурсів; в якості основних критеріїв ідентифікації підприємницьких університетів запропоновано наступні: по-перше, не менше 50 відсотків всіх фінансових надходжень (від освітньої, дослідницької, міжнародної діяльності) отримується з недержавних джерел; по-друге, наявність значної фінансової автономії щодо розпорядження своїм майном та коштами. Провідні університети світу значну частину своїх дослідницьких бюджетів отримують від підприємницького сектору. Основна частка фінансування науково-дослідної діяльності у секторі вищої освіти припадає на природничі та прикладні науки, зокрема, у галузях медицини, біології та електронної інженерії. Підприємницький потенціал світових університетів розкривається і через механізм ендаументу, що дозволяє акумулювати значні кошти.

4. Світовий ринок освітніх послуг характеризується виокремленням основних країн-лідерів та університетів-лідерів по залученню іноземних студентів; загостренням конкуренції між регіонами, країнами та окремими університетами за

людські ресурси (потенційні студенти, здібна молодь та висококваліфіковані кадри). Проведена кластеризація світового ринку освітніх послуг дозволила виявити: лідерами серед країн-експортерів виступають США, Великобританія, Німеччина, Франція, Австралія (акумулюють більше 50% всіх іноземних студентів у світі); явними лідерами-імпортерами виступають Індія та Китай (21,4%), для яких характерною є також і тенденція розвитку експортної діяльності.

5. Міжнародна діяльність сучасних університетів виступає не тільки наскрізною формою діяльності (що охоплює всі традиційні напрями університетської діяльності), а й перспективним методом конкурентної боротьби на глобальному ринку освітніх послуг, цілеспрямованим на підвищення їх конкурентних позицій на міжнародному рівні. Вагомими інструментами даного методу є: студентські гранти індивідуальної мобільності, досягнення високих позицій у світових рейтингах університетів, спільні науково-освітні проекти, освітні кредити та пільги з оплати навчання, диференціація університетських послуг та ін.

6. В процесі інтеграції української системи вищої освіти в глобальне освітнє середовище відбувається прискорення імпортової орієнтованості при задекларованій пріоритетності експорту освітніх послуг. Позитивна (хоча і нерівномірна) динаміка чисельності іноземних студентів в Україні супроводжується прискоренням процесів імпорту освітніх послуг в останні роки. Нові виклики сучасного глобального середовища вимагають від вітчизняних університетів значної активізації дослідницької діяльності (що має величезний потенціал) в міжнародному та підприємницькому аспектах. Зростання потреб у додаткових фінансових ресурсах може бути забезпечено на основі розширення їх автономії, нарощування притоку фінансових ресурсів від міжнародної та підприємницької діяльності.

7. Покращення позицій українських вишів у глобальному освітньому середовищі передбачає забезпечення їх системного і комплексного розвитку, з чітким визначенням пріоритетів: у формуванні університетів-лідерів, акцентуванні уваги на зміцненні економічного потенціалу всіх вищих навчальних закладів через диверсифікацію та розширення освітньої, міжнародної, дослідницької та підприємницької діяльності. Ефективне представлення вітчизняних університетів у глобальному освітньому просторі можливе лише на основі модернізації та підвищення якості вищої освіти України, розвитку наукового потенціалу, зростання академічної репутації, активізації інноваційної діяльності, а також розширення масштабів притоку іноземних студентів до вітчизняних університетів, збільшення доходної частини бюджетів вищих навчальних закладів. У своїй сукупності це забезпечить підвищення ролі вищої освіти у суспільному розвитку, зростання його внеску у валовий національний продукт, підвищення рейтингових позицій та ступеню визнання України у світовому середовищі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Горбенко А. Л. (Дяченко А. Л.). Структура глобального освітнього середовища / А.Л. Горбенко (А. Л. Дяченко) // Чернігівський науковий часопис Чернігівського державного інституту економіки і управління: зб. наукових праць. Серія 1. Економіка і управління. – Чернігів: ЧДІЕУ, 2014. – № 1(5). – С.36-41

(0,5 д.а.) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://chasopis.geci.stu.cn.ua/pomer/2014/1/seriya_1/ua/036-041.pdf

2. Горбенко А. Л. (Дяченко А. Л.). Сучасні тенденції й ознаки глобалізації освітнього простору / А.Л. Горбенко (А. Л. Дяченко) // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова: зб. наукових праць. Серія 18. Економіка і право. – Випуск 26. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2014. – С.39-45 (0,5 д. а.).

3. Горбенко А. Л. (Дяченко А. Л.). Дослідницька діяльність університетів в глобальному просторі / А.Л. Горбенко (А. Л. Дяченко), І.С. Каленюк // Стратегії економічного розвитку України. – 2015. – №1. – С.56–62 (0,5 д.а., особисто автору належить 0,3 д.а.: проаналізовано напрями та обсяги дослідницької діяльності університетів).

4. Горбенко А. Л. (Дяченко А. Л.). Розвиток міжнародної діяльності університетів як метод конкурентної боротьби на світовому ринку / А. Л. Горбенко, (А. Л. Дяченко) // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 5. – С. 32-37 (0,4 д.а.). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/>

5. Горбенко А. Л. (Дяченко А. Л.). Диверсифікація фінансових ресурсів університетів в умовах глобалізації / А. Л. Горбенко (А. Л. Дяченко) // Теорії мікро та макроекономіки: збірник наукових праць. – 2015. – Випуск 42. – С.117–126 (0,5 д. а.).

У зарубіжному виданні та у наукових фахових виданнях, що зареєстровані у міжнародних наукометричних базах:

6. Дяченко А. Л. Напрями міжнародної академічної мобільності в Україні / А. Л. Дяченко // Науковий вісник Полісся (Ulrichsweb Global Serials Directory, Web of Science, EBSCO, Google Scholar, URAN, Україніка наукова). – 2015. – №2(2). – С.46–52 (0,5 д. а.).

7. Дяченко А.Л. Диверсифікація міжнародних функцій сучасних університетів / А. Л. Дяченко // Вісник Одеського національного університету (Google Scholar, Україніка наукова). – Серія «Економіка». – 2015. – Том 20. – Випуск 1/2. – С. 25-28 (0,5 д.а.)

8. Dyachenko A. The university' international activity / A. Dyachenko // Economics and Education. – Vol. 1. – Issue 1. – Riga: ISMA, 2016. – P. 23-27 (0,4 д. а.).

У науковому виданні України, що зареєстроване у міжнародних наукометричних базах

9. Дяченко А. Л. Кластерний метод аналізу експортно-імпортних операцій на світовому ринку освітніх послуг / А. Л. Дяченко // Науковий журнал «Молодий вчений» (РИНЦ, ScholarGoogle, ОАІ, CiteFactor, Research Bible, Index Copernicus). – Частина 1. – 2015. – № 7(22) липень. – С. 66-69 (0,4 д. а.).

В інших виданнях:

10. Горбенко А. Л. (Дяченко А. Л.). Роль університетів в розвитку національної економіки / А. Л. Горбенко (А. Л. Дяченко) // Збірник наукових праць Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2014. – №7. – С. 168-174 (0,5 д. а.)

11. Горбенко А.Л. (Дяченко А.Л.) Підприємницькі університети в глобальному освітньому середовищі / А.Л. Горбенко (А. Л. Дяченко), І. С. Каленюк, // Людина, бізнес, держава: реалії та перспективи соціально-економічного та

інноваційного розвитку: зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кіровоград, 17 квітня 2014 р.). – Кіровоград: КНТУ. – С.17-18 (0,3 д.а., особисто автору належить 0,2 д.а.: визначено сутність та функції підприємницьких університетів).

12. Gorbenko A. (Dyachenko A.). Traditional and modern functions of universities / A. Gorbenko (A. Dyachenko) // Information technologies and management. The 12th International scientific conference (Riga, Latvia, 2014 April 16-17). – Riga, Latvia: Information systems management institute, 2014 – p. 313 (0,1 д.а.)

13. Горбенко А. Л. (Дяченко А. Л.). Інтернаціоналізація діяльності університетів / А. Л. Горбенко (А. Л. Дяченко) // Проблеми розвитку економіки: оцінка та перспективи вирішення: зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м.Дніпропетровськ, 11-12 липня 2014 р.). – Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2014. – С.31-33 (0,2 д. а.).

14. Горбенко А. Л. (Дяченко А. Л.). Трансформація функцій сучасних університетів під впливом глобалізації / А.Л. Горбенко (А. Л. Дяченко) // Фінансово-економічна стратегія розвитку в умовах євро інтеграційних процесів: аспекти сталості та безпеки: зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 5-6 листопада 2014 р.) у 2-х частинах. – Частина 2. – Чернігів, ЧНТУ, 2014. – С.81-82 (0,1 д. а.).

15. Горбенко А. Л. (Дяченко А. Л.). Передумови розширення підприємницьких функцій сучасних університетів / А.Л. Горбенко (А. Л. Дяченко) // Інноваційний розвиток і транскордонна безпека: економічні, екологічні, правові та соціокультурні аспекти: зб. матер. III міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. студентів і молодих учених (м. Чернігів, 16 грудня 2014 року). – Чернігів: ЧДТУ, 2014. – С.38 – 39 (0,1 д. а.).

16. Горбенко А. Л. (Дяченко А. Л.). Науково-технічне співробітництво університетів з бізнесом / А.Л. Горбенко (А. Л. Дяченко) // Творчий пошук молоді – курс на ефективність: тези доповідей VI міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. молодих учених, аспірантів, студентів (м. Хмельницький, 25 лютого 2015 р.) – – Хмельницький: ХКТЕІ, 2015. – С. 37-38 (0,1 д. а.). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: (<http://www.xktei.km.ua/files/zbirnuk.pdf>)

17. Горбенко А. Л. (Дяченко А. Л.). Сучасні тенденції розвитку глобального освітнього середовища / А.Л. Горбенко (А. Л. Дяченко) // Актуальні проблеми розвитку галузевої економіки та логістики: матер. IV міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Харків, 2-3 квітня 2015 року). – Х.: Вид-во НФаУ, 2015. – С. 202-204 (0,2 д. а.). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yep.nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2015/03/Сборник-тезисов-конференции-2-3-апреля-2015.pdf>

18. Горбенко А. Л. (Дяченко А. Л.). Методи міжнародної конкуренції університетів на ринку освітніх послуг / А. Л. Горбенко (А. Л. Дяченко) // Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі: зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 8 квітня 2015 р.). – К.: Вид-во національного авіаційного університету «НАУ друк», 2015. – С.91 -92 (0,1 д. а.).

19. Горбенко А. Л. (Дяченко А. Л.). Вектори трансформації функцій сучасних університетів / А. Л. Горбенко (А. Л. Дяченко) // Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: європейський вектор – нові виклики та можливості: тези доповідей III міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 14-16 травня 2015 р.) – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. – С. 631-632 (0,1 д. а.). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.lp.edu.ua/fileadmin/INEM/EkonomInvest/konferencija_2015/EPI-2015_ostatochne_01.pdf

20. Горбенко А. Л. (Дяченко А. Л.). Глобалізація основних функцій сучасних університетів / А. Л. Горбенко (А. Л. Дяченко) // Інформаційно-комп'ютерні технології в освіті, науці та виробництві: зб. матер. V Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Луцьк, 26-28 травня 2015 р.). – С. 20-21 (0,1 д. а.). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.itonv.lntu.edu.ua.

21. Дяченко А. Л. Масштаби міжнародної дослідницької діяльності університетів / А. Л. Дяченко // Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку: зб. матер. XV Всеукраїнської наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Переяслав-Хмельницький, 18-19 червня 2015 р.) – С. 23-27 (0,3 д. а.). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://files.rmuphdpu.webnode.com.ua/200000423-2015-5.pdf>

22. Дяченко А.Л. Методи конкурентної боротьби на світовому ринку освітніх послуг / А.Л. Дяченко // Інноваційний розвиток і транскордонна безпека: економічні, екологічні, правові та соціогуманітарні аспекти: зб. матер. IV Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. студентів і молодих вчених (м. Чернігів, 21 грудня 2015 р.). – Чернігів, ЧНТУ, 2015. – С. 242–244 (0,2 д. а.). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://stu.cn.ua/media/files/conference/Zbirnik_21.12.2015.pdf

23. Дяченко А. Основні напрями міжнародної дослідницької діяльності сучасних вищих навчальних закладів / А. Дяченко // Особистість, суспільство, політика: зб. матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Люблін, Польща, 15-16 лютого 2016 р.). – Частина 1. – Lublin, Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie, 2016. – С.81-83 (0,2 д. а.).

24. Дяченко А. Л. Глобальне освітнє середовище: сутність і структура / І. С. Каленюк, А. Л. Дяченко // Конкурентоспроможність національної економіки: матер. XVI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дубаї, 7-8 квітня 2016 р.). – К., 2016. – С. 63-67 (0,3 д.а., особисто автору належить 0,2 д.а.: визначено сутність та структура глобального освітнього середовища).

АНОТАЦІЯ

Дяченко А.Л. Розвиток міжнародної діяльності підприємницьких університетів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». – Київ, 2016.

Дисертація присвячена розвитку теоретичних, методичних і прикладних засад розвитку міжнародної діяльності підприємницьких університетів. Уточнено понятійний апарат за досліджуваною тематикою, розкрито сутність та особливості підприємницьких університетів. Визначено сутність та структуру глобального освітнього середовища. Обґрунтовано передумови та напрями розширення підприємницьких функцій сучасних вищих навчальних закладів.

Значну вагу приділено аналізу тенденцій розвитку світового ринку освітніх послуг, динаміці і структурі експорту-імпорту освітніх послуг, конкурентним позиціям країн світу. Системно розкрито напрями та особливості міжнародної дослідницької діяльності університетів. Проведено оцінку позицій українських вищих навчальних закладів у світових рейтингах та ступеню присутності на світовому ринку освітніх

послуг. Досліджено можливості розвитку міжнародної і підприємницької діяльності та обґрунтовано напрями активізації присутності університетів України в глобальному освітньому середовищі.

Ключові слова: глобалізація, інтернаціоналізація, конкуренція, вищий навчальний заклад, університет, освітні послуги, глобальне освітнє середовище, підприємницький університет, міжнародна діяльність, дослідницька діяльність, підприємницька діяльність, світовий ринок освітніх послуг.

АННОТАЦИЯ

Дяченко А.Л. Развитие международной деятельности предпринимательских университетов. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – мировое хозяйство и международные экономические отношения. – ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана». – Киев, 2016.

Диссертация посвящена развитию теоретических, методических и прикладных основ развития международной деятельности предпринимательских университетов. Уточнен понятийный аппарат по исследуемой тематике, раскрыты сущность и особенности предпринимательских университетов. Определена сущность и структура глобальной образовательной среды. Обоснованы предпосылки и направления расширения предпринимательских функций современных высших учебных заведений.

Значительное внимание уделено анализу тенденций развития мирового рынка образовательных услуг, динамики и структуры экспорта-импорта образовательных услуг, конкурентных позиций стран мира. Системно раскрыты направления и особенности международной исследовательской деятельности университетов. Осуществлена оценка позиций украинских высших учебных заведений в мировых рейтингах и степени присутствия на мировом рынке образовательных услуг. Исследованы возможности развития международной и предпринимательской деятельности и обоснованы направления активизации присутствия университетов Украины на мировом рынке образовательных услуг.

Ключевые слова: глобализация, интернационализация, конкуренция, высшее учебное заведение, университет, образовательные услуги, глобальная образовательная среда, предпринимательский университет, международная деятельность, исследовательская деятельность, предпринимательская деятельность, мировой рынок образовательных услуг.

ANNOTATION

Dyachenko A.L. Development of entrepreneurial universities' international activity. – Manuscript.

Dissertation for the Academic Degree of Candidate of Economic Sciences in specialty 08.00.02 – World Economy and International Economic Relations. – SHEE «Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman». – Kyiv, 2016.

The thesis is devoted to development of theoretical, methodological and applied the principles of international entrepreneurial activities of universities.

The evolution of theoretical views on the role and functions of universities, the emergence of new forms (researching, entrepreneurial, corporate, etc.), increasing their value as actors of the global educational environment. Preconditions and areas of

expansion business function of modern universities have been defined. The essence and characteristics of entrepreneurial universities have been specified. The key criteria of the type of entrepreneurial universities, characterized sufficiently diversified functions, activities and relationships with other entities of endogenous and exogenous environment have been described. The factors of becoming a global education environment have been analyzed systematically. The global educational environment have been identified as a complex system of multipronged and economic relations between universities world - economically powerful multifunctional subjects of international educational and scientific activities on the basis of academic entrepreneurship. The structure of the global educational environment has been analyzed.

Special attention has been focused on the main trends in the global educational environment. Discovered and comprehensively analyzed the development of the global education market, trends in exports and imports. The core group of countries, including the major group of actors - leaders of export and import of educational services are defined by using cluster analysis. The basic trends are founded and exposed areas of international research universities are uncovered. The scope and structure of income leading universities are characterized. The entrepreneurial universities achieve leadership position in the global education market by means strong and diversified educational and researching activities on business principles. A key feature of the phenomenon of entrepreneurial universities is ability to promote the diversified inflows of internal and external financial resources; as the main criteria for identifying entrepreneurial university have been suggested: 1) at least 50 percent of all financial revenue (on education, research, international activities) obtained from private sources; 2) the presence of large financial autonomy on the disposal of its property and assets. The features, directions and tools of modern international activities of universities are defined as means of competition and achieve competitive advantage in the global education market.

The positions Ukrainian universities in the world rankings and the degree of presence in the global education market are evaluated. Proved that improving the position of Ukrainian universities in the global educational environment can be achieved only through their systematic and integrated development, with clearly defined priorities. The ways of intensifying international aspects of education and national research universities are defined. A prerequisite of this serves to strengthen the economic capacity of universities that can be achieved expansion of their autonomy, increasing the inflows of funds from international and entrepreneurial activities.

Effective representation of national universities in the global educational space can only be based on modernization and improving the quality of higher education in Ukraine, development of scientific potential, enhance innovation, expansion of the flows of foreign students to local universities, increase finance revenues to institutes of higher education, increasing the competitiveness of Ukrainian universities.

Key words: globalization, internationalization, competition, higher educational institution, university, educational services, global education environment, entrepreneurial university, international activity, research activity, entrepreneurial activity, global education market.